

INSON QADRI

Umarova Farida Sayidikramovna

*Toshkent davlat tibbiyot
universiteti ijtimoiy fanlar kafedra dotsenti*

Abdujalilova Arujan O'ralbay qizi

*Tibbiy pedagogika, pediatriya, stomatologiya,
farmatsiya va pediatriya ishi fakultetining
stomatologiya yo'nalishi 1-bosqich talabasi.*

Annotatsiya: *Ushbu maqolada inson falsafasining mazmuni, uning tarixiy ildizlari va zamonaviy talqinlari yoritilgan. Inson mohiyati, uning erkinligi, mas'uliyati, ma'naviy qadriyatlar hamda hayot ma'nosini anglash jarayoni haqida fikr yuritilgan. Maqolada insonning ijtimoiy va ma'naviy mavjudot sifatidagi o'rni alohida tahlil etiladi.*

Kalit so'zlar: *inson, falsafa, ong, erkinlik, mas'uliyat, ma'naviyat, jamiyat.*

Inson qadri bu har bir insonning o'zligini, hurmatini, huquqini va hayotdagi o'rnini ifodalaydigan eng muhim tushunchalardan biridir. Inson qadri insonning jamiyatdagi, oiladagi va hatto o'z hayotidagi ahamiyatini anglatuvchi, uni hurmat qilish va qadrlash zarurligini ta'kidlaydigan tushuncha hisoblanadi. Inson qadri bu nafaqat jamiyatdagi o'rni va hurmati bilan o'lchanadigan tushuncha, balki falsafiy nuqtai nazardan insonning borlig'i va ma'naviy mohiyati bilan bog'liq eng chuqur tushunchalardan biridir. Falsafa insonni faqat biologik mavjudlik sifatida emas, balki aql, ong va ruhiy imkoniyatlar egasi sifatida ko'radi. Shu nuqtai nazardan, inson qadri uning aqliy, ma'naviy va axloqiy sifatlarida mujassam bo'ladi.

Sharq falsafasida ham inson qadri muhim mavzu bo'lgan. Masaln, buddizm va konfutsiylik falsafalarida inson qadri bu ongning tozaligi, axloqiy fazilatlar va boshqalarga nisbatan mehr- oqibat orqali oshadigan tushuncha sifatida qaraladi. Konfutsiy: “ O'zingni qadrlashni bilgan inson boshqalarni ham qadrlashni biladi” deya, shaxsiy qadriyat va jamiyat qadriyatini bog'lagan. Bu so'zlar falsafaning hayotiy ahamiyatini ochib beradi: inson o'zini anglab, boshqalarni hurmat qilganda jamiyat barqaror va adolatli bo'ladi.

Inson falsafasi — bu insonning mohiyati, uning jamiyatdagi o'rni, maqsadi va hayot mazmunini o'rganadigan falsafaning muhim sohasidir. Qadimdan buyon faylasuflar inson kim, uning hayoti nimadan iborat, insonni boshqalardan farqlovchi narsa nima degan savollar ustida bosh qotirib kelganlar. Sokratning “O'zingni bil” degan mashhur g'oyasi insonni o'z mohiyatini tushunishga chaqiradi. Demak, inson falsafasi eng avvalo insonning

o‘zini anglash yo‘lidan boshlanadi. Inson tabiatning bir bo‘lagi bo‘lsa-da, u o‘z tafakkuri, ongi, irodasi bilan boshqa mavjudotlardan tubdan farq qiladi. Inson nafaqat atrof-muhitga moslashadi, balki uni o‘zgartiradi, takomillashtiradi. Shu sababli inson faol, ongli va ijtimoiy mavjudot sifatida baholanadi. Falsafa insonni shunchaki biologik mavjudot emas, balki ijtimoiy va ma‘naviy mavjudot sifatida ko‘radi. Har bir insonning shakllanishida jamiyat, oilaviy tarbiya, madaniyat va ta‘lim muhim rol o‘ynaydi. Inson o‘z hayoti davomida o‘zini rivojlantiradi, dunyoqarashini kengaytiradi. Shu jarayonda u ma‘naviy qadriyatlarni o‘zlashtiradi, o‘zining hayotiy pozitsiyasini shakllantiradi. Falsafa insonni o‘z hayotining ma‘nosini topishga, ezgulik sari intilishga undaydi. Falsafada inson mohiyatiga turlicha yondashuvlar mavjud. Idealist faylasuflar inson ruhini, ichki dunyosini birlamchi deb hisoblasalar, materialistlar insonni jamiyat va moddiy muhit mahsuli sifatida ko‘radilar. Zamonaviy falsafada esa insonning jismoniy, ruhiy va ijtimoiy jihatlarini bir-biri bilan bog‘liq ekanligini ta‘kidlanadi.

Inson falsafasida muhim tushunchalardan biri bu erkinlikdir. Erkinlik — insonning o‘z hayoti, taqdiri va qarorlari uchun javobgarlikni his etishidir. Erkinlik mas‘uliyatsiz bo‘lsa, u beqarorlik va tartibsizlikka olib keladi. Shu bois falsafada “haqiqiy erkinlik — bu mas‘uliyat bilan uyg‘unlikdagi erkinlik” degan fikr ilgari suriladi. Inson hayotining ma‘nosi haqida ham turli falsafiy yo‘nalishlar mavjud. Egzistensializm vakillari (masalan, Sartr, Xaydegger) insonni o‘z hayotining ma‘nosini o‘zi yaratadigan mavjudot sifatida ko‘radilar. Ularning fikricha, inson tayyor ma‘noni izlamasligi, balki uni o‘z harakatlari va tanlovi bilan yaratishi kerak. Bu yondashuv insonni faol, ijodkor va javobgar mavjudot sifatida ko‘rsatadi. Insonning axloqiy qadriyatlari ham uning mohiyatini belgilaydi. Ezgulik, adolat, mehr-oqibat, vijdon kabi tushunchalar insonni ma‘naviy jihatdan yuksaltiradi. Falsafa bu qadriyatlarni anglash va hayotda qo‘llashga o‘rgatadi. Har bir inson jamiyatdagi o‘z o‘rnini topish, boshqalarga foyda keltirish orqali o‘z hayotining ma‘nosini anglaydi. Zamonaviy davrda texnika, ilm-fan va axborot oqimining keskin o‘sishi inson hayotiga katta ta‘sir ko‘rsatmoqda. Ba‘zan inson texnologiyaga tobe bo‘lib qolmoqda. Shu bois falsafaning vazifasi — insonning asl mohiyatini, uning ma‘naviy qadriyatlarini unutmaslikka chaqirishdir. Insonni inson qiladigan narsa — bu uning yuragi, vijdoni va fikrlash qobiliyatidir. Har bir insonning hayotdagi eng katta maqsadi o‘zini anglash, o‘z imkoniyatlarini ro‘yobga chiqarishdir. Inson o‘zining kuchi va irodasi bilan jamiyat taraqqiyotiga hissa qo‘shishi mumkin. Shu orqali u o‘z hayotiga ma‘no kiritadi, boshqalar hayotini ham yaxshilaydi. Shunday qilib, inson falsafasi insonni nafaqat borliqning bir qismi, balki uni anglaydigan, o‘zgartiradigan va unga ma‘no beradigan mavjudot sifatida talqin etadi. chambarchas bog‘liq ekanligi takidlanadi.

Xulosa qilib aytganda, inson falsafasi insonning o‘z mohiyatini anglash, o‘z hayotini mazmunli va ma’naviy jihatdan boy qilishga xizmat qiladi. Inson o‘zini bilgan sari dunyoni chuqurroq tushunadi. Erkinlik, mas’uliyat, vijdon va ezgulik kabi qadriyatlar uning hayotida asosiy o‘rin tutadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Karimov I.A. Yuksak ma’naviyat — yengilmas kuch. — Toshkent: Ma’naviyat, 2008.
2. Xabermas Y. Inson va jamiyat falsafasi. — Toshkent, 2012.
3. Sokrat, Platon, Aristotel. Qadimgi yunon falsafiy asarlari to‘plami. — Toshkent: Fan, 1999.
4. G‘oyibov B. Falsafa asoslari. — Toshkent: O‘zbekiston, 2020 ar uning hayotida asosiy o‘rin tutadi.